

Chefsjustitieombudsmannen
Claes Eklundh**Fråga om den särskilda förutsättningen för en polisman att gripa en person, dvs. brådskande fall, var uppfyllt samt dokumentationen av ingripandet**

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot Polismyndigheten i Hallands län med anledning av att han den 15 juni 2000 greps som misstänkt för grovt hemfridsbrott. Han uppgav bl.a. följande. Sedan det dömts till äktenskapsskillnad mellan honom och hans hustru, kom de överens om att vårdnaden om parets tre barn skulle vara gemensam, att barnen skulle bo hos sin mor och att AA skulle ha rätt till umgänge med dem. AA hade hela tiden haft ett fungerande umgänge med sin son men inte kunnat bygga upp något umgänge med de två döttrarna. Någon dag innan han skulle hämta sonen för umgänge den 15 juni 2000 krävde han i enlighet med sin umgägesrätt att också döttrarna skulle följa med. Sedan han hämtat alla tre barnen hos sin före detta hustru anmälde denna honom för grovt hemfridsbrott, och han blev föremål för ett polisingripande som genomfördes med två polisbilar och fem uniformerade polismän. Han greps och sattes i arrest.

Utredning

Av polismyndighetens handlingar i ärendet K13832-00 framgick följande. BB gjorde den 15 juni 2000 per telefon en polisanmälan att hennes före detta make AA olovligen hade trängt in i hennes bostad och mot hennes vilja tagit med sig deras tre gemensamma barn. AA greps enligt ett arrestantblad av polismännen CC och DD i sin bostad samma dag kl. 19.05 som misstänkt för grovt hemfridsbrott och grov egenmäktighet med barn. Enligt en anteckning på arrestantbladet fattades gripandebeslutet av poliskommissarien EE. Under transporten till polisstationen hölls förhör med AA enligt 24 kap. 8 § rättegångsbalken (RB) varvid han delgavs misstanke om de nyss nämnda brotten. AA förnekade brott. Sedan han förts in till polisstationen beslutade polisinspektören FF kl. 20.00 att han skulle sättas i arrest. AA frigavs kl. 21.20 av kammaråklagaren GG. Den 11 december 2000 beslutade kammaråklagaren HH att lägga ned förundersökningen med motiveringen ”fortsatt förundersökning förväntas inte leda till att brott kan styrkas”.

Av muntliga upplysningar inhämtade från polisassistenten DD framgick följande. När hon och CC kom till moderns bostad var modern mycket uppriven. Modern

berättade att fadern inte var välkommen in i huset men att han trots det hade jagat runt i huset för att få fatt i barnen. Barnen ville inte följa med honom. Vakhavande befälet EE beslutade att de skulle söka upp fadern i bostaden. De åkte till faderns hus. Ytterligare en patrull med tre personer kom till platsen men blev kvar i bilen. Modern tillsammans med en väninna följde efter i egen bil. När de kom fram stod fadern och grillade i trädgården och barnen sprang omkring. Polismännen pratade med fadern som var lugn och sansad. Enligt ledningscentralen skulle fadern tas med till stationen och barnen återföras till modern. Fadern greps som misstänkt för grovt hemfridsbrott och grov egenmäktighet med barn. Sedan fadern hade hörts körde DD honom hem. Hon har inget minne av att han sattes i någon cell.

Av muntliga upplysningar inhämtade från polisinspektören CC framgick följande. Han och DD åkte till faderns bostad. De bad också att en patrull från Varberg skulle komma till platsen eftersom modern i sin anmälan hade uppgett att fadern använt våld. Det hela gick helt odramatiskt till, och den andra patrullen höll sig i bakgrunden. De drog ärendet för EE och fick gehör för att ett gripande var rimligt. DD var den som talade med EE, och hon var också den som, såvitt han minns, upprättade arrestantbladet. Han höll ”24:8-förhöret” i bilen och skrev sedan ut det när de kom in på stationen.

Kompletterande muntliga upplysningar inhämtades från DD som därvid uppgav följande. Hon minns inte om det var hon eller CC som upprättade arrestantbladet. Det var CC och hon som var på platsen och som fattade beslutet att fadern skulle gripas. Innan de beslutade om detta rådgjorde de med EE som är en mycket erfaren och duktig polis.

Ärendet remitterades därefter till polismyndigheten för upplysningar och yttrande över vad som hade anförts i anmälan. Polismyndigheten (länspolismästaren JJ) kom in med ett remissvar till vilket hade fogats upplysningar från EE.

Av EE:s upplysningar framgick bl.a. följande. Han arbetade vid det aktuella tillfället som vakhavande befäl vid ledningscentralen. Den 15 juni 2000 kom det in ett samtal från BB, varvid hon uppgav att hennes före detta make AA olovligen hade trängt sig in i hennes bostad och tagit med sig deras tre gemensamma barn. Med anledning av telefonsamtalet beslutade han att en polispatrull skulle sändas till BB:s bostad för att bilda sig en uppfattning om händelsen och för eventuell anmälningsupptagning. När polispatrullen hade gjort detta kontaktade den honom. Det framgick därvid bl.a. att parterna, som tidigare varit gifta med varandra, hade enats om en provisorisk lösning i vårdnadsfrågan som innebar att fadern skulle ha rätt till umgänge med barnen vissa helger. Vid det här aktuella tillfället var det meningen att AA skulle komma till moderns bostad och hämta parets son. Flickorna hade däremot tidigare inte velat följa med. När AA kom till BB:s bostad trängde han sig förbi henne in i huset och började leta efter flickorna. Han tog därefter med sig flickorna med våld. EE gjorde bedömningen att AA kunde misstänkas för grovt hemfridsbrott och egenmäktighet med barn. Han ansåg vidare att ärendet var brådskande och att det var fel att låta ärendet ”ligga” till dagen efter. Polisen borde omedelbart ta reda på mer omständigheter i ärendet och försöka träffa AA dels för att höra honom om omständigheterna, dels för att kontrollera

barnens hälsa. Han beslutade därför att polispatrullen skulle åka till AA:s bostad. Anledningen till att det skickades ytterligare en patrull till bostaden var att det framkom att AA var innehavare till fyra jaktvapen. Detta sker rutinmässigt när ingripande skall ske mot en person som är misstänkt för brott och denne är vapeninnehavare. Polispatrullen gjorde bedömningen att gripandeskäl fanns. Han delade polismännens bedömning, och enligt hans uppfattning förelåg både kollusions- och recidivfara. AA greps och fördes till polisstationen. Åtgärderna mot AA hade sin grund i straffrättsliga bedömningar, och det fanns inte något syfte från polisens sida att blanda sig i familjerättsliga angelägenheter. På arrestantbladet står han som ”beslutsfattare”, men beslutet att gripa AA fattades inte av honom utan av polismännen som gjorde ingripandet.

JJ

Händelseförlopp/sammanfattning

BB, Vessigebro, anmälde den 15 juni 2000 kl 17.14 per telefon sin före detta make AA, Åtran, för hemfridsbrott och egenmäktighet med barn.

Polispatrullen DD och CC beordrades kl. 17.15 samma dag till BB:s bostad. Efter att polispatrullen samtalat med henne, fortsatte den till AA:s bostad, där han befann sig tillsammans med deras tre gemensamma barn. Kl. 18.10 beordrades ytterligare en patrull med två polismän till AA:s bostad. På platsen har alltså varit två polismålade bilar med fyra polismän.

AA greps kl. 19.05 efter samråd med vakthavande befäl, poliskommissarie EE. Under transporten till polisstationen hölls mellan 19.20 och 19.30 förhör med AA jml RB 24:8. Förhöret hölls av polisinspektören CC. AA delgavs misstanke om grovt hemfridsbrott och grov egenmäktighet med barn, vilka brott han förnekade.

Av upprättat arrestantblad 103-00 framgår att AA infördes till polisstationen i Falkenberg kl. 19.45 och insattes i arrest kl. 20.00 efter beslut av polisinspektören FF. Gripandet anmäldes kl. 21.10 till jourhavande åklagare, statsåklagaren GG, Åklagarkammaren, Uddevalla. GG beslöt att inte anhålla AA, varvid denne frigavs kl. 21.20.

Ärendet överlämnades 2000-06-19 till Åklagarkammaren i Halmstad efter beslut av kriminalinspektören KK. Kammaråklagaren HH beslutade 2000-12-11 att lägga ner förundersökningen med motiveringen ”Fortsatt förundersökning förväntas inte leda till att brott kan styrkas”.

Polismyndighetens bedömning

Vad . . . gäller den aktuella händelsen, som bl.a. resulterade i ett gripande, finns följande att anföra. EE har mycket noggrant redogjort för händelseförloppet och de överväganden som gjorts. I efterhand kan konstateras att något omedelbart ingripande från polisens sida inte varit påkallat. Det synes som om ärendet borde underställts en åklagare för prövning av de fortsatta utredningsåtgärderna sedan AA anträffats i sin bostad tillsammans med barnen. Både EE och de ingripande polismännen har dock uppfattat situationen annorlunda, som ofta är fallet i ett inledande skede av en förundersökning när knapphändiga uppgifter föreligger. Så som EE beskrivit händelseförloppet, är denna uppfattning förståelig. Enligt polismyndighetens mening finns det därför ingen anledning att rikta kritik mot de berörda polismännen.

I ett beslut den 30 januari 2003 anförde *chefsJO Eklundh* bl.a. följande.

Rättslig reglering

Regler om häktning, anhållande och gripande finns i 24 kap. rättegångsbalken (RB).

En grundläggande förutsättning för att häktning skall kunna ske är att den misstänkte är på sannolika skäl misstänkt för ett brott för vilket är föreskrivet fängelse ett år eller däröver. För att häktning skall få ske krävs vidare att det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns risk för att han avviker eller på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff (flyktfara), genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning (kollusionsfara) eller fortsätter sin brottsliga verksamhet (recidivfara). Kan det antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter får emellertid inte häktning ske (1 § fjärde stycket).

Om det finns skäl att häkta någon, får han anhållas i avvaktan på rättens prövning av häktningsfrågan. Finns inte fulla skäl till häktning men är den misstänkte skäligen misstänkt för brottet, får han anhållas om det är av synnerlig vikt att han tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning (3 §). Beslut om anhållande meddelas av åklagaren (6 §).

Om det finns skäl att anhålla någon, får en polisman i brådskande fall gripa honom även utan anhållningsbeslut (7 § första stycket). Ett gripande med stöd av denna bestämmelse är en provisorisk åtgärd i förhållande till anhållande och häktning och får tillgripas endast om ett anhållningsbeslut inte kan avvaktas.

Enligt 8 § skall den gripne så snart som möjligt efter gripandet förhöras av en polisman eller en åklagare, och frihetsberövandet skall skyndsamt anmälas till åklagaren om denne inte redan har underrättats om åtgärden. Efter förhöret skall åklagaren omedelbart besluta om den misstänkte skall anhållas eller friges. Innan åklagaren har underrättats om frihetsberövandet, får beslutet om gripande hävas av polismyndigheten, om det är uppenbart att det inte finns skäl för fortsatt frihetsberövande. I omedelbar anslutning till gripandet får beslutet under samma förutsättningar hävas även av en polisman som har fattat beslutet.

Den som är gripen, anhållen eller häktad skall tas i förvar. Den som är gripen behöver emellertid inte tas i förvar om det inte är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med gripandet, ordning eller säkerhet (22 § första stycket).

Straffskalan för hemfridsbrott är böter och för grovt hemfridsbrott fängelse i högst två år (4 kap. 6 § brottsbalken). För egenmäktighet med barn är stadgat böter eller fängelse ett år och för grovt brott fängelse sex månader till fyra år (7 kap. 4 § brottsbalken).

Bedömning

Av utredningen framgår att AA greps i sin bostad på grund av misstanke om brott. Som framgår av redogörelsen för den rättsliga regleringen förutsätter ett beslut att gripa någon med stöd av 24 kap. 7 § första stycket RB att anhållningsskäl föreligger. För ett anhållningsbeslut krävs i sin tur i princip att det föreligger skäl

för häktning. Enligt polisens bedömning var AA vid tillfället misstänkt för grovt hemfridsbrott och grov egenmäktighet med barn. I straffskalan för dessa brott ingår fängelse ett år. Av EE:s upplysningar framgår vidare att polisen ansåg att det förelåg risk för att AA skulle försvåra utredningen och att han skulle fortsätta sin brottsliga verksamhet. Omständigheter av nu nämnt slag kan läggas till grund för ett anhållningsbeslut. För att en polisman i ett sådant fall skall få gripa någon fordras emellertid dessutom att det är fråga om ett brådskande fall. Om åklagarens beslut i anhållningsfrågan utan fara kan avvaktas får ett gripande inte ske.

Frågan om det i ett visst fall föreligger skäl för häktning och därmed också för ett gripande är av den arten att den ger visst utrymme för olika, var för sig godtagbara bedömningar. Det kan emellertid i det här aktuella fallet – oavsett hur man i övrigt ser på de bedömningar som gjordes från polisens sida – konstateras att den särskilda förutsättningen för ett gripande, att det är fråga om ett brådskande fall, inte var uppfylld. CC och DD har båda uppgett att AA var lugn och sansad när de kom hem till honom och att han stod och grillade i sin trädgård medan barnen sprang omkring. Det har vidare upplysts att polismännen tog sig tid att kontakta och samtala med EE. Det borde således ha varit fullt möjligt för dem att ta kontakt med en åklagare för att få dennes ställningstagande i anhållningsfrågan. Det fanns också goda sakliga skäl för ett sådant förfarande. Eftersom förhör redan hade hållits med BB och med ett vittne till händelsen kunde det exempelvis på goda grunder ifrågasättas om det verkligen förelåg någon kollusionsfara. Polismännen hade vidare fått veta att AA hade vårdnaden om barnen tillsammans med sin före detta hustru och att han vid det aktuella tillfället hade rätt till umgänge med alla tre barnen, något som borde ha gett upphov till ytterligare rättsliga överväganden – avseende exempelvis gärningarnas svårhetsgrad – i fråga om det handlande som AA var misstänkt för. Det framstår av nu angivna skäl som uppenbart att ett beslut i frihetsberövande frågan borde ha avvaktats ytterligare. Jag delar således polismyndighetens uppfattning att något omedelbart ingripande från polisens sida inte var påkallat. Ärendet skulle i stället ha underställts åklagare för vidare prövning.

Av utredningen framgår att ett förhör enligt 24 kap. 8 § RB hölls med AA redan under transporten till polisstationen. Enligt min mening borde åklagare i den uppkomna situationen ha underrättats om gripandet senast i omedelbar anslutning till att AA fördes in till stationen, utan att denne dessförinnan sattes in i arrest. Som har nämnts i det föregående gäller dessutom att den som är gripen inte behöver tas i förvar om det inte är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med gripandet, ordning eller säkerhet. Några sådana omständigheter synes inte ha förelegat. Jag ställer mig mot denna bakgrund kritisk också till FF:s beslut att sätta in AA i arrest.

I ärendet föreligger olika uppgifter om vem som fattade gripandebeslutet. Enligt arrestantbladet fattades beslutet av EE. Denna uppgift vinner stöd av vad DD inledningsvis upplyst om att ”enligt ledningscentralen skulle fadern tas med till stationen”. Hon har emellertid därefter sagt att det var hon och CC som fattade beslutet att AA skulle gripas och att de endast rådfrågade EE i saken. CC har inte uppgett annat i frågan än att han och DD ”fick gehör för att ett gripande var

rimligt” när de talade med EE. EE har uppgett att gripandebeslutet fattades av polismännen på platsen.

Ett gripande kan – i motsats till ett beslut om anhållande och häktning – inte avse en person som inte är närvarande (se JO 1991/92 s. 52). Detta innebär att det ankommer på den polisman som direkt på platsen ställs inför en situation där frågan om frihetsberövande aktualiseras att ta ställning till om det föreligger gripandeskäl. EE var således inte behörig att besluta om gripande av AA.

Även om vissa uppgifter talar för att det var EE som i realiteten fattade gripandebeslutet kan jag inte – mot de berörda polismännens uppgifter i denna del – hävda att så var fallet. Jag vill emellertid framhålla att det från rättssäkerhets- och kontrollsynpunkt är av största vikt att uppgifter i polisens dokumentation av en tvångsåtgärd är sanna och fullständiga och således ger en korrekt bild av vad som har förekommit.

Ärendet avslutas med den allvarliga kritik som ligger i det sagda.